

loksena on monipuolinen ja ajatuksia herättävä teos, joka eri tavoin tuo esiin aiheeseen liittyvät, pohjimmiltaan kyseenalaiset itsestäänselvyydet. Kirjan katsoaus hoivan historiaan on alan nuorille opiskelijoille tarpeellinen ainakin häivyttämään mie-

likuvaa entisistä, idyllisistä yhteisöistä. Hoivataakasta tuskin selvittiin ennen paremmin kuin nyt, siitä huolimatta että korkea lapsikuolleisuus, sairaanhoidon heikko taso ja ihmisten lyhyempi elinikä vähensivät tarvetta. Nykypäivän ongelmat ovat toi-

senlaiset, mutta tuskin entisiä ongelmia keveämmät. Mukavan elämän taso kun on niin korkealla, että sitä kohti kurottavien suorittajien on yhä työläämpää vetää perässään kasvavaa joukkoa suoriutumattomia.

Isien teot

KATJA HEIKKILÄINEN

Suomalaiset ovat urheilukansaa. Tämä on sekä Miika Nousiainen Maaninkavaaran että Tuomas Kyrön 700 grammaa -teoksen peruskallio. Urheilun kautta toteutetaan suomalaisia hyveitä, sisua, kestävyyttä ja pärjäämistä, taistellaan isien hengessä sotaa veltostumista vastaan. Molempien kirjailijoiden romaaneissa urheilusta tulee kiintopiste, jonka ympärille (ydin)perhe-elämän arki isien kautta rakentuu.

Maaninkavaarassa on koettu suuri menetys: perheen juoksijapoika on kadonnut paluumatkallaan nuorten PM-kisoista Ruotsista – hopeamitalistia vastaan tulleet vanhemmat ja sisar joutuvatkin kohtaamaan mitalihakvien riemun sijaan häilyvän epätietoisuuden Jarkon kohtalosta. Hyppäsikö poika lautalta, työnnettiinkö hänet mereen, oliko kyseessä vahinko vai tarkoituksellinen kuolema – vastauksia ei ole. Koululla talonmiehenä työskentelevä isä Martti masentuu lapsensa menetyksestä. Suru musertaa miehen, mutta pärjättävä on. Teini-ikäinen tytär Heidi painii oman surunsa kanssa ja purkaa sitä maalaamalla, mutta isän mykän tuskaisuus-

den näkeminen saa hänet miettimään keinoa tämän olon helppottamiseksi. Ehkä Heidi juoksis jälleen Suomen maailmankartalle, jatkaisi siitä, mihin Jarkko jätti. Isä tarttuu tyttärensä tarjoamaan oljenkorteen maanisella tarmolla – oman lapsen valmentamisesta tulee täysipäiväinen tehtävä, johon koko perheen on sitouduttava.

Kyrön romaanissa hypätään pituutta. Erimunaisista kaksosveljistä muutamaa hetkeä nuorempi Ilmari kasvaa isoveljensä Jalmarin varjossa yksinhuoltajaisän parhaamana poikana, mutta pituushyppy tarjoaa nuorelle miehelle pätemisen paikan. Rakkaus kuitenkin puuttuu peliin ennen kuin Ilmari ehtii päästä huipulle, kun älykkö-Liisa vie miehen sydämen. Liisa jättää opintonsa, Ilmari hypäämisen, ja nuoripari ottaa hoitaakseen huoltoaseman. Elämässä on arkisesta rakkaudesta huolimatta epäonnistumisen ja luovuttamisen sivumaku, ja kun perheen Raineri-esikoinen syntyy 700-grammaisena keskosena, pojan hengissä säilymisen puolesta Ilmari lupaa kohtalolle ja itselleen palata pituushypyn

Miika Nousiainen
Maaninkavaara
Otava, 2009

Tuomas Kyrö
700 grammaa
WSOY, 2009

pariin, leiskauttaa sen kahdeksanmetrisen, joka palauttaisi hänen omansa ja Suomen kunnan urheilukentillä. Peliin puuttuukin Suuri Valmentaja, jumalolennon tai enkelin kaltainen hahmo, joka näkee Ilmarin epätoivossa mahdollisuuden huipusuorituksiin – joskaan ei aivan sääntöjen mukaisesti saavutettuna.

Nousiainen Heidi ja Kyrön Ilmari treenaavat täysillä, kaikki muu on toissijaista. Pitää syödä oikeaa ruokaa, nukkua sopivasti, maistaa raudan ja maitohapon maku päästäkseen eteenpäin. Valmentajan sana on laki, metodeja ei sovi kyseenalaistaa, oman onnistumisen lisäksi kun kyseessä on moraalinen voitto yhteiskunnasta. Suuri Valmentaja selittää suomalaisen urheilun rappiotilan kohon-

neella elintasolla: ”*Tiedon, taidon ja ponnistelun on ollut tarkoitus viedä ihmispoloja eteenpäin, parempaan kuin eilen, parempaan kuin edellinen sukupolvi, mutta nyt ei enää pääse eteen. Eikä pääse taaksekaan, siellä on pehmusteet ja turvaverkko. Oman tulkintani mukaan asia on kyllä sillä lailla, että urheilu menee samasta viemäristä kuin ideologiat ja uskonnot; kun ne tulevat lähelkään oman oppinsa toteutumista, ne muuttuvat turhiksi. Elin-tason nousu tarkoittaa tulostason laskua*” (700 grammaa, s. 371). Samaa mieltä on myös Martti: ”*Edistykseksi kutsutaan yleisesti kaikkia taka-askelia, jotka ihminen on ottanut etäämmäksi ihmisyydestä ja luonnosta. Ihmisyytensä on kadonnut ja sen myötä juoksu. Enkä minä juoksun takia tätä toivotta, maailmasta olen huolissani*” (Maaninkavaara, s. 73).

Molemmissa teoksissa urheilusuoritukset toimivat katalysaattorina kipeiden asioiden purkamiselle. Yksilölajit, joissa vain oma osaaminen ja onnistuminen merkitsevät, ovat kuin metafora päähenkilöiden kappailulle muussa elämässään. Missä Martti projisoi omaa surutyötään ja tyhjyyden tunnetta panostamalla kaikkensa tyttären juoksuvalmennukseen, Ilmari pakenee oman isänsä itseensä iskostamaa huonommuuden tunnetta ja häpeää hyppäämiseen. Miehen pitää onnistua – jos ei itsensä, niin perheensä tähden, on sekä Kyrön että Nousiaisen sanoma. Pitää tehdä sankaritekoja lunastaakseen paikkansa omassa yhteisössään, heikkous on häpeä, ja tarkoitus pyhitää keinot. Isyys on esimerkkinä olemista. Martti ja Ilmari asettavat tavoitteensa korkealle: on oltava paras urheilija, paras valmentaja, tai ei ole mitään.

Lapsikertojat kuitenkin näkevät tilanteen toisin, isien suoritukset ja uhraukset eivät ole sitä, mitä he vaativat, vaan mitä isät tavoittelevat itsensä takia. Lapset mukautuvat ja kannustavat, tekevät kompromisseja isiensä hyväksi. Heidi juoksee, jotta isän olisi parempi olla. Ystävät, koulutyö ja muut harrastukset saavat mennä. Pieni Raineri taas haluaa osallistua Suuren Valmentajan ja isänsä hyppyprojektiin ollakseen läsnä. Vaikka isällä ei enää olisikaan edellytyksiä huippuhypääjäksi, Suuren Valmentajan hieman hämäräperäisinkin keinoin isä saattaisi onnistua tavoitteessaan. Raineri kannustaa, on isänsä tukena heikkoina hetkinä, puristaa steroidien synnyttämät finnit tämän selästä ja huolehtii, ettei valmennusohjelmasta lipsuta.

Vaikka Maaninkavaara ja 700 grammaa keskittyvätkin isien ja lapsien suhteisiin, kertomusten taustalla kulkevat äitien tarinat. Naiset pitävät hiljaa perhe-elämän puitteita yllä miesten upotua urheiluun, mutta puolison poissaolo antaa heille myös tilaa itselleen. Liisa sulkeutuu vaatekomeroon kirjoittamaan, Sirkka työstää suruaan. Kunhan avioliiton siteet pitävät, puoliset saavat tehdä, mitä tahtovat. Ydinperhettä ei kuitenkaan oteta annettuna: miehet tajuavat laiminlyövänsä puolisoitaan ja etäännyvänsä näistä, ja yhtä kipeästi kuin he toivovat urheilumenestystä, he toivovat saavuttavansa sen ennen, kuin vaimot liukuvat lopullisesti heidän luotaan. Kuten surua ja häpeää, myös rakkaudesta on vaikeaa pukea sanoiksi, on helpompaa olla hiljaa ja toivoa parasta.

Kyrö ja Nousiainen jakavat kertojantehtävät useamman henkilöhahmon harteille. Nou-

siainen antaa puheenvuoron isälle ja tyttärelle, kun taas Kyrön kertomusta kuljettavat Suuren valmentajan ja Raineri-pojan lisäksi sitaattit ja katkelmat tulevaisuuteen sijoittuvista henkilöhaastatteluista. Nousiaisen tarina kulkeekin selkeästi näkökulmanvaihdoksien kautta, Kyrön enemmän pirstaloituen. Lukukokemuksena 700 grammaa onkin työläämpää. Kyrön kertomukseen ylikuulman virahteen tuovan Suuren Valmentajan kaikkitietävyyttä hipoivan tarinoinnin lisäksi kertonta ripottelee piikkejä suomalaisen kulttuurin monien toimijoiden suuntaan. Osansa saavat niin penkkiurheilijat, media kuin vaurastunut keskiluokkakin. ”[...] mitä on penkkiurheilu, kun alla ei ole penkkiä vaan kaikkiin mukavuuksiin varustettu motorisoitu sohva? Mihin se sohvalla istuja tarvitsee olympiavoittajaa? Tarvitaanko voittajia, kun talossa on koneellinen ilmastointi ja tallessa kolme autoa? Keskiluokka pitää itse itseään voittajina” (700 grammaa, s.371). Monialle ulottuvasta pistelystä huolimatta Kyrö onnistuu pysyttelemään romaani kirjailijan roolissaan sortumatta osoittelevaan besserwisseröintiin: hän luottaa lukijaansa päästämättä tätä helpolla.

Nousiainen rajaa kriittisyytensä tiukemmin suomalaisen miehen rooliin, Kyröä pehmeämmin sanavalinnoin. Nousiainen osaa lempeän huumorin – hänkin antaa lukijan tehtäväksi kyetä erottamaan syvemmat kerrokset surkuhupaisasta tarinasta. Molemmista teoksista välittyä ymmärrys henkilöitä kohtaan: Martti ja Ilmari ovat kasvaneet miehiksi maailmassa, jossa lapsuudessa opitut toimintamallit eivät enää vanhemmiten toimikaan – maailma

on ajanut heidän ohitseen, mutta yritystä pärjätä löytyy, vaikka toteutus ontuu. Naistenlehdet kertovat, miten miehen rooli on muuttunut, mutta koska ja

miksi, eivät Ilmari ja Martti tiedä: urheilu-uutisissa juostaan ja hypätään edelleen, kuten ennenkin ja vieläpä paremmin.

Maaninkavaara ja 700 gram-

maa ovat kertomuksia hämmen-tyneistä miehistä. Ne ovat vetä-västi kirjoitettuja, oivaltavia ja viihdyttäviä teoksia myös niille lukijoille, joille (penkki)urheilu

Sivistyksen ihanuus ja kurjuus

MATTI VIRTANEN

Eri kirjoittajien artikkeleista koostuvia kirjoja tahtoo vai- vata kaksi helmasyntiä: ne ovat laatunsa puolesta epätasaisia ei- vätkä tahdo pysyä teemansa ra- jaamassa aitauksessa. Tämä kir- ja poikkeaa kummassakin suh- teessa edukseen: kaikki artikke- lit ovat tasokkaita ja hyvin kir- joitettuja, ne pysyvät teeman sateenvarjon alla niin, että ko- konaisuudesta muodostuu or- gaaninen kokonaisuus.

Annamari Sarajaksen aika- naan kiteyttämän ja nopeasti yleistyneen tulkinnan mukaan sivistyneistö pettyi 1900-luvun alussa kansaan, kun se suurlakon ja yleisen äänioikeuden avul- la ryhtyi itse vaatimaan oikeuk- sia itselleen. Tässä kirjassa tutki- jat kääntävät kysymyksen tois- päin: mitä sivistyneistölle itsel- leen murroksessa tapahtui suh- teessa ”kansaan”.

Ensimmäinen artikkeli ker- too, kuinka murros nostaa si- vityneistön sisäisen nousuk- kaan eri tavoin keskeiseksi hah- moksi. Toinen artikkeli taas löy- tää kansan sisäisen, kouluja käy- mättömän ”nousukkaan” (esi- merkkinä Pekka Halosen maa- laus ”Isäntärenki” 1904). Sit- ten jatketaan muiden murrok- sen liikkeeseen saamien ryhmit- tymien tai hahmojen analyysil-

lä: työväki, palvelustyttö, sivisty- neistönainen ja ruotsinkielinen sivistyneistö. Lopuksi kokonai- suus kierretään lähtökohtaansa eli Annamari Sarajaksen tekstin tarkkaan ja perusteelliseen kri- tiikkiin.

Pääasiallisin aineisto on ajan kaunokirjallisuutta ja sitä käyte- tään tavalla, joka osoittaa kau- nokirjallisuuden voiman ja rik- kauden yhteiskuntatieteellisen analyysin materiaalina. Mutta mukana on myös kuvataidetta (Tutta Palinin hieno artikkeli) ja ajan muuta kulttuurista ma- teriaalia.

Lea Rojolan artikkeli ”Sivis- tyksen ihanuus ja kurjuus” on erinomainen ”toisesta käymi- sen” eli mistä tahansa ryhmästä toiseen siirtymisen yleisenä so- siaalipsykologisena mallina. Se antaa lähestymistavan kuvata ja analysoida paitsi taloudellisia ja sosiaalisia nousukkaita (tai las- kukkaita), myös maahanmuut- tajia, poliittisten tai uskonnol- listen leirien välisiä siirtyjiä tai parisuhteesta toiseen matkaa- via – mistä tahansa ryhmästä tai kulttuurista toiseen siirtymisen käynnistämiä reaktioita.

Tällaisissa muuttoliikkeis- sä voi nähdä kolme perusele- menttiä: lähtöpää, tulopää – ja itse muuttaja. Jos lähtö- ja tu-

Kukku Melkas & al.
Läpikulkuihmissä. Neuvottelua kansallisuudesta ja sivistyksestä 1900-luvun alun Suomessa
SKS, 2009

lopää ovat arvostusrakentees- sa kaukana toisistaan, siirtymis- nen on aina hankalaa (mennään sitten ylös- tai alaspäin). Ja: kun jokin muuttoliike yleistyy, reaktioita syntyy kaikissa kolmessa kentässä.

Artikkelissa analysoitu F. E. Sillanpään kokoelma vuodel- ta 1917, erityisesti ”Kodin hel- masta” -novelli, on tyypillis- tä siirtyjän, tässä nousukkaan, omaa puhetta – kuvausta siitä, kuinka vaikea pienistä oloista oli kurkottaa silloiseen sivistyneis- töön. ”Kodin helmasta” on en- simmäinen Sillanpään (Suomet- taressa) julkaistu novelli, ja sen pohja (kuten koko kokoelman- kin) on ilmeisesti omaelämä- kerrallinen. Sen riipaiseva loppu osoittaa, että Sillanpää on kyen- nyt kasvamaan oman elämänsä sivustakatsojaksi – että hän ym- märtää, miksi hän häpeää omaa häpeäänsä.

Kuten tekstissä ohimennen viitataan, 1900-luvun alus- sa ”alhaalta” lähteneiden yliopi- pilaiden määrä moninkertais-